

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

**PROGRAM
ZASADNICZEJ SZKOŁY ZAWODOWEJ
JĘZYK POLSKI**

**Dodruk programu
OP 23-4133-/84 z roku 1984**

**WARSZAWA 1994
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE**

**MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH**

**PROGRAM
ZASADNICZEJ SZKOŁY ZAWODOWEJ**

JĘZYK POLSKI

**WARSZAWA 1985
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE**

Program przygotowany w Instytucie Programów Szkolnych, zatwierdzony przez ministra oświaty i wychowania w dniu 14 lipca 1984 r. (OP 23-4133/84), do realizacji od roku szkolnego 1986/87 w klasie I, od 1987/88 w kl. II, od 1988/89 w kl. III.

371.2(073)

3305/6 / C

ISBN 83-02-03041-4

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Nauczanie języka ojczystego stanowi podstawowe ogniwo kształcenia ogólnego. Proces dydaktyczno-wychowawczy na lekcji języka polskiego w zasadniczej szkole zawodowej winien wpływać na rozwój intelektualny i kształtowanie charakteru uczniów oraz ich postawy moralne i społeczne.

Za cel nadrzędny należy uznać doskonalenie sprawności językowej powiązane z poznawaniem utworów literackich, kształceniem kulturalnym i nauką o języku, a mianowicie

poznawanie:

- podstawowych zasad budowy i funkcjonowania języka ojczystego oraz norm poprawności językowej;
- roli języka w komunikacji międzyludzkiej i życiu narodu;
- wybranych utworów literackich i innych dzieł sztuki na tle dziejów kultury i narodu oraz ich związku z ideologią i życiem społecznym;
- podstawowych pojęć z zakresu wiedzy o literaturze, niezbędnych do zrozumienia treści dzieła i odczytania jego idei nadrzędnej;

kształcenie umiejętności:

- poprawnego, logicznego i ścisłego wyrażania myśli w mowie i piśmie;
- przeżycia dzieła i świadomego odbioru sztuki;
- wartościowania utworów literackich oraz dzieł sztuki teatralnej i filmowej;
- uczestnictwa we współczesnym życiu literackim i kulturalnym;
- dalszego samokształcenia;

kształtowanie postaw:

- umiłowania języka ojczystego i kultury narodowej;
- identyfikacji z postępową tradycją i dążeniami społeczeństwa;
- poczucia odpowiedzialności moralnej i zawodowej;
- szacunku dla pracy i ludzi pracy.

TREŚCI KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

KLASA I

KSZTAŁCENIE JĘZYKOWE

A. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu

1. Formy wypowiedzi

Ustne i pisemne formy wypowiedzi, np. opowiadanie, streszczenie, opis przedmiotu, postaci, sprawozdanie z zajęć warsztatowych, rozprawka na tematy z życia młodzieży i środowiska oraz przeczytanych książek i czasopism, oglądanych przedstawień teatralnych, filmów, widowisk telewizyjnych, audycji radiowych, wystaw i ekspozycji muzealnych.

Notatka redagowana zespołowo i samodzielnie.

Pisma użytkowe, np.: list (prywatny, korespondencja służbowa), ogłoszenie, zaproszenie.

2. Ćwiczenia słownikowe i frazeologiczne

Stałe bogacenie biernego i czynnego słownictwa uczniów w związku z ćwiczeniami językowymi i analizą tekstów, szczególnie w zakresie nazw czynności i cech, wyrażania uczuć i przeżyć, formułowania ocen dodatnich i ujemnych (rzeczy, osób, zjawisk), określania stosunków czasowych i przestrzennych.

Dobór wyrazów i związków frazeologicznych dostosowanych do celu i stylu wypowiedzi, posługiwanie się wyrazami bliskoznacznymi z uwzględnieniem ich odcieni znaczeniowych. Uściślanie znaczeń wyrazów.

Zastępowanie wyrazów o znaczeniu szczegółowym wyrazami o znaczeniu ogólnym (i odwrotnie).

Stałe prowadzenie ćwiczeń z zakresu ortofonii oraz ortografii i interpunkcji.

Systematyczne ćwiczenia ze słownikiem ortograficznym.

3. Ćwiczenia kompozycyjne

Plan odtwórczy czytanego tekstu: zespołowe i samodzielne redagowanie ramowych i szczegółowych planów własnej wypowiedzi (np. głosu w dyskusji, rozprawki). Stosowanie w planach równoważników zdań.

Ćwiczenia redakcyjne (gramatyczno–stylistyczne i kompozycyjne) – wybór i selekcja elementów treści, skracanie, rozwijanie tekstu, jego parafraza. Stosowanie różnych typów zdań: przekształcanie zdań ze świadomością celu czynności.

B. Nauka o języku

1. Kultura języka

Pojęcie normy, błędu i poprawności językowej – na wybranych przykładach z zakresu fleksji i składni.

Kryteria poprawności językowej: zwyczaju społecznego, zgodności z systemem języka, funkcjonalne, narodowe.

2. Struktura wypowiedzi

Powtórzenie i uzupełnienie wiadomości o budowie wypowiedzeń ze szczególnym uwzględnieniem zdań wielokrotnie złożonych.

Spójność tekstu i jej wykładniki językowe.

C. Ćwiczenia wdrażające i sprawdzające

Ćwiczenia ortograficzne analityczne, utrwalające i kontrolne.

Przygotowanie, przeprowadzenie i omówienie z uczniami:

- trzech prac klasowych w ciągu roku, sprawdzających stopień poprawności i sprawności językowej uczniów, na podstawie tematów związanych z życiem ucznia, lekturą i omawianymi wydarzeniami kulturalnymi;
- jednej pracy z zakresu nauki o języku.

KSZTAŁCENIE LITERACKIE I KULTURALNE

Lektura podstawowa

I. Wprowadzenie do lektury

1. Wybór opowiadań realistycznych i fantastycznych (2 utwory)

M. Dąbrowska: *Triumf Dionizego, Noc ponad światem* lub *Szczęśliwa istota*

S. Lem: *Opowieści o pilocie Pirxie*

2. Polubić poezję...

Wybór wierszy (2–3), np.:

A. Mickiewicz: *Do M.*

L. Staff: *Wróble wiosenne, Zachód jesienny*

J. Tuwim: *Przy okrągłym stole, Nie ma kraju*

W. Broniewski: *Żywioły, Mój pogrzeb*

M. Jasnorzewska–Pawlikowska: *Miłość, Starość, Samobójstwo dębu*

3. Zrozumieć trud i radość pracy twórczej

Wybór tekstów (2–3); np.:

J. Parandowski: *Alchemia słowa* (fragment)

L. Staff: *Ars poetica*

K. I. Gałczyński: *Pieśni* (VI, VII, X)

J. Tuwim: *Prośba o piosenkę*

J. Iwaszkiewicz: *O Karolu Szymanowskim* (fragmenty)

II. Przeszłość wiecznie żywa

1. W kręgu mitów i symboli

Wybrane mity z *Mitologii* J. Parandowskiego (1–2), np.: Wojna trojańska, Nike, Niobe

Homer: *Iliada* (fragment), np. Priam u Achillesa

M. J. Wielopolska: *Metèr*

Wybór wierszy (1–2), np.:

K. I. Gałczyński: *Niobe* (fragment)

E. Bryll: *Wciąż o Ikarach głoszą*

Z. Herbert: *Nike, która się waha*

Biblia (fragmenty), np. z *Księgi Genezis*, wybrane przypowieści biblijne, psalmy w przekładach J. Kochanowskiego i Cz. Miłosza (*Księga Psalmów*, np. psalm 64, 102)

2. Renesansowa pełnia życia

M. Rej: *Do tego, kto czytał* (fragment): *A niechaj narodowie*

J. Kochanowski: *Fraszki* (wybór), np. *Do gór i lasów, O żywocie ludzkim, O Hannie, Do Magdaleny; Pieśni* (wybór) np. *Nie porzucaj nadzieje..., Pieśń o dobrej sławie, Pieśń o spustoszeniu Podola; Odprawa postów greckich* (fragmenty), np. *By rozum był przy młodości, Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie*

Nawiązanie do tradycji renesansu, np. L. Staff: *Przedśpiew, Lipy*

3. Barokowe kontrasty

J. A. Morsztyn: wybór wierszy, np. *Niestatek, Do trupa*

J. Ch. Pasek: *Pamiętniki* (fragment)

W. Potocki: *Fraszki* (wybór), np. *Pospolite ruszenie teraźniejsze*

4. Obywatelski charakter literatury oświecenia

I. Krasicki: *Monachomachia* (fragment); *Satyry*, np. *Pijaństwo*

F. Karpiński: *Żale Sarmaty...*

S. Staszic: *Przestrogi dla Polski* (fragment)

Wybrane artykuły z zakresu współczesnej publicystyki społeczno-politycznej.

III. Sztuka cenniejsza niż złoto (teksty do wyboru)

K. Michałowski: *Nie tylko piramidy* (fragment)

J. Parandowski: *Pochwała waz greckich* (fragment)

S. Noakowski: *Rozwój historyczny architektury polskiej* (fragment)

S. Wasylewski: *Na dworze króla Stasia* (fragment, np. o Łazienkach)

Lektura uzupełniająca (2–3 utwory)

J. Jurgielewiczowa: *Niespokojne godziny*

J. I. Kraszewski: *Zygmuntowskie czasy, Saskie ostatki*

S. Lem: wybór opowiadań, np. *Ratujmy kosmos, Niezwyciężony*

H. Sienkiewicz: *Potop, Quo vadis*

J. London: *Miłość życia*

A. Czechow: wybór opowiadań, np. *Kameleon, Wańka*

Wybrana powieść współczesna zaproponowana przez młodzież.

Zagadnienia życia kulturalnego

Omawianie zagadnień związanych ze zjawiskami kultury (z zastosowaniem odpowiednich ćwiczeń w mówieniu i pisanii) oraz czynne uczestnictwo w życiu kulturalnym:

- zabytki architektury związane z omawianymi epokami oraz architektura najbliższego środowiska;
- instytucje upowszechniania kultury – muzyki, sztuki i literatury (w związku z omawianymi zagadnieniami z literatury), biblioteki, teatry, sale koncertowe, kina;

– środki masowego przekazu – prasa, radio, telewizja – omawianie artykułów publicystycznych (w powiązaniu z literaturą oświecenia); interpretacja wybranych audycji radiowych i programów telewizyjnych; informacyjna i kulturotwórcza rola radia i telewizji.

Zakres i sposób opracowania lektury

1. Czytanie i wygłaszanie utworów

Kształcenie umiejętności cichego i głośnego czytania. Słuchanie nagrań i wzorowego czytania tekstu. Różne formy głośnego czytania utworów; ćwiczenie dykcji; zmiany tempa i barwy głosu, wydobywanie akcentów logicznych.

Recytacja wierszy. Ćwiczenia w głosowej interpretacji utworów poetyckich; praktyczne zaznaczanie granic wersu i zdania w recytacji i czytaniu.

2. Omawianie lektury

Swobodne wypowiedzi uczniów o lekturze.

Rozwijanie problematyki związanej z omawianymi utworami. Prawda i fikcja w dziele literackim. Świat przedstawiony a świat rzeczywisty: sposoby kształtowania fikcji literackiej. Elementy realizmu i fantastyki. Krecyjny charakter dzieła literackiego.

Poezja jako szczególny sposób komunikacji międzyludzkiej. Język utworów poetyckich a język innych przekazów literackich. Rola odbiorcy poezji.

Proces twórczy. Praca jako twórczość, twórczość jako praca. Poeta i słowo. Odpowiedzialność społeczna pisarza i artysty.

Źródła kultury europejskiej. Obecność tradycji antycznych w języku i w literaturze. Rola antyku w kształtowaniu nowożytnej literatury i sztuki.

Wartości i tradycje biblijne. Stylizacje i nawiązania do Biblii w literaturze.

Renesansowa radość życia i humanistyczny charakter poezji renesansowej. Kształtowanie się świadomości narodowej i poczucia odpowiedzialności obywatelskiej.

Związki poezji Kochanowskiego z kulturą antyczną i chrześcijańską. Kunszt artystyczny autora fraszek i pieśni.

Sarmatyzm i poezja dworska w literaturze baroku. Styl gawędy szlacheckiej w epice pamiętnikarskiej.

Walka o reformy obyczajowe, społeczne i polityczne w oświeceniu. Przewrót umysłowy w epoce oświecenia. Obywatelski i dydaktyczny charakter literatury oświecenia. Ironia i humor jako oręż walki politycznej.

Rola publicystyki w życiu społeczno-politycznym – w okresie oświecenia i współcześnie.

PODSTAWY SAMOKSZTAŁCENIA

(w ścisłej korelacji z programem „Przysposobienia czytelniczego i informacyjnego“)

1. Podstawowe zasady samokształcenia. Samowychowanie i samopoznanie.

2. Zasady higieny pracy umysłowej. Organizacja pracy. Metody uczenia się.

3. Metodyka i techniki czytania.

4. Warsztat pracy samokształceniowej.

Wyznaczenie celu pracy samokształceniowej. Wdrożenie do rzetelności, dokładności, porządku i systematyczności.

Elementy samokształcenia uczniów i warunki pracy samokształceniowej. Umiejętność kierowania procesem samokształcenia w zakresie zdobywania wiedzy; tworzenie samodzielnego warsztatu samokształceniowego.

Samokształcenie jako proces samowychowania. Praca nad sobą; kształcenie woli, charakteru i kultury współżycia z innymi. Samokształcenie jako możliwość rozwoju osobowości, pogłębienia zainteresowań i rozwijania zdolności twórczych.

Umiejętność organizowania wolnego czasu i osiągania korzyści z wykonywanej pracy. Zasady higieny pracy umysłowej.

Techniki uczenia się. Uczenie się pod kierunkiem i uczenie się samodzielne. Ćwiczenie ogólnych operacji umysłowych oraz specjalnych, pożądaných w kształceniu humanistycznym, a także technicznym (z uwzględnieniem poszczególnych zawodów). Ćwiczenie uwagi, „bystrości“ umysłu i pamięci; kształcenie inteligencji twórczej.

Stosowanie ekonomicznych metod uczenia się. Podstawowe błędy w uczeniu się (werybalizm, niesystematyczność, niedbałość); umiejętność koncentracji na wykonywanej pracy; wykorzystywanie zdobytych wiadomości.

Czytanie jako możliwość zdobycia wiedzy. Techniki czytania: czytanie szybkie, czytanie uważne, zapamiętywanie.

Metody utrwalania wiadomości: streszczanie, wynotowywanie, klasyfikowanie materiałów.

Metody notowania. Prowadzenie dziennika lektury; system „kartkowy” notowania, graficzne rozwiązanie zapisu.

Warsztat pracy samokształceniowej. Posługiwanie się katalogiem bibliotecznym: alfabetycznym i rzeczowym. Opis bibliograficzny książki i artykułu z czasopism.

Poszerzenie i pogłębienie wiadomości o książce; umiejętność posługiwania się spisem treści, przedmową, przypisami, indeksem, ilustracją itp. Umiejętne korzystanie z notatek bibliograficznych i recenzji książkowych.

Posługiwanie się encyklopediami i słownikami, ze szczególnym uwzględnieniem słownika ortograficznego, słownika poprawnej polszczyzny, słownika wyrazów bliskoznacznych i słownika frazeologicznego.

UMIĘJĘTNOŚCI

I. W zakresie kształcenia językowego.

A. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu.

Wszystkie hasła zawarte w tym dziale, dotyczące ćwiczeń słownikowych i frazeologicznych oraz form wypowiedzi, stylu i kompozycji wypowiedzi, są wyliczeniem umiejętności, które należy kształcić w klasie I.

B. Nauka o języku

1. Znajomość pojęć

Norma i błąd językowy. Kryteria poprawności językowej: zwyczaju społecznego, zgodności z systemem języka, funkcjonalne, narodowe. Zdanie wielokrotnie złożone.

2. Rozpoznawanie i analiza zjawisk językowych; praktyczne umiejętności związane z nauką o języku.

Analiza wyrazów, związków wyrazowych i zdań z punktu widzenia kryteriów poprawności językowej. Posługiwanie się słownikiem poprawnej polszczyzny. Analiza zdań wielokrotnie złożonych.

Analiza tekstu z punktu widzenia jego spójności znaczeniowej i formalnej.

II. W zakresie kształcenia literackiego i kulturalnego

Wypowiadanie się na temat przeczytanych lektur, streszczanie utworów, charakterystyki bohaterów.

Odnajdywanie sensu i odczytywanie idei nadrzędnej w utworach literackich.

Odbiór dzieł sztuki.

Przedstawienie wizerunku człowieka renesansu.

Przedstawienie problematyki literatury oświecenia.

Wyraziste czytanie i wygłaszanie fragmentów prozy oraz recytacja wierszy.

Opanowanie pamięciowe 2–4 wybranych wierszy lub fragmentów prozy.

KLASA II

KSZTAŁCENIE JĘZYKOWE .

A. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu

1. Formy wypowiedzi

Ćwiczenia w posługiwaniu się poznanymi formami wypowiedzi, szczególnie takimi, jak:

- opis przedmiotu (np. narzędzia, warsztatu), opis sytuacji;
- charakterystyka postaci, grupy, środowiska;
- sprawozdanie-recenzja (np. z lektury, filmu, spektaklu teatralnego, wystawy);
- rozprawka (w związku z opracowywanymi utworami lub materiałem pozaliterackim).

Dyskusja: przestrzeganie zasady mówienia na temat: argumentowanie, wnioskowanie.

Samodzielne prowadzenie notatek z lekcji; gromadzenie notatek (np. do rozprawki) z lektur, audycji radiowych i telewizyjnych, filmów, wystaw, z czasopism itp.

Pisma użytkowe – jak w kl. I oraz następujące pisma urzędowe: zapotrzebowanie, pokwitowanie, oświadczenie, wyjaśnienie.

2. Ćwiczenia słownikowe i frazeologiczne

Stałe bogacenie biernego i czynnego słownictwa ucznia w związku z ćwiczeniami językowymi i analizą tekstów.

Posługiwanie się wyrazami i związkami frazeologicznymi z zakresu słownictwa specjalnego, ze szczególnym uwzględnieniem słownictwa charakterystycznego dla profilu zawodowego szkoły.

Dobór najbardziej trafnych wyrazów dla dokładnego oddania myśli i uczuć; posługiwanie się wyrazami bliskoznacznymi oraz wieloznacznymi.

Rozróżnianie wartości komunikatywnej i ekspresywnej wyrażen i zwrotów oraz umiejętne ich wyszukiwanie. Uściślanie znaczeń wyrazów znanych.

Stosowanie wyrazów o różnorodnych odcieniach znaczeniowych i różnym zabarwieniu uczuciowym.

Stałe prowadzenie ćwiczeń z zakresu ortofonii, ortografii i interpunkcji. Stosowanie skrótów, np. w pismach użytkowych.

3. Ćwiczenia kompozycyjne

Zespołowe i samodzielne redagowanie planów twórczych i odtwórczych do wypowiedzi ustnych i pisemnych. Plan odtwórczy czytanego tekstu, wysłuchanej audycji itp.

Układ graficzny planu.

Wewnętrzny porządek, logika i estetyka wypowiedzi, jej parafraza.

Ćwiczenia redakcyjne (gramatyczno–stylistyczne i kompozycyjne) – jak w kl. I.

B. Nauka o języku

1. Słownictwo ogólne i specjalne

(Ze szczególnym uwzględnieniem słownictwa charakterystycznego dla profilu zawodowego szkoły)

Treść i zakres znaczeniowy wyrazu. Właściwe i przenośne znaczenie wyrazu. Wyrazy wieloznaczne i bliskoznaczne.

2. Frazeologia

Typy związków wyrazowych ze względu na ich strukturę i stopień scalenia znaczeniowego członów. Związki frazeologiczne stałe i łączliwe. Poprawność związków frazeologicznych.

C. Ćwiczenia wdrażające i sprawdzające (jak w klasie I)

KSZTAŁCENIE LITERACKIE I KULTURALNE

Lektura podstawowa

I. Ojczyzna

1. Hymny narodowe i pieśni patriotyczne

Bogurodzica

J. Wybicki: *Pieśń legionów polskich we Włoszech*

R. Suchodolski: *Witaj majowa jutrzeńko*

Bywaj dziewczę zdrowe

M. Konopnicka: *Rota*

2. W kręgu tradycji romantycznej

A. Mickiewicz: *Oda do młodości*, *Konrad Wallenrod* (całość lub fragmenty, np. *Pieśń Wajdeloty*, *Alpuhara*, *Powieść Wajdeloty*); *Dziady*, cz. III, scena I, VII, VIII (do wyboru); *Do przyjaciół Moskali*; *Pan Tadeusz* (fragmenty)

J. Słowacki: *Grób Agamemnona* (fragment) lub *Testament mój*; *Dajcie mi tylko jedną ziemię milę*

C. Norwid: *Moja ojczyzna*, *Język ojczysty* (do wyboru)

K. K. Baczyński: *Mazowsze*, *Z głową na karabinie* (do wyboru)

3. W kręgu tradycji pozytywistycznej

B. Prus: *Lalka* (całość lub fragmenty, np. *Z pamiętnika starego subiekta*; *w sklepie Minclów*, *W magazynie Wokulskiego*)

E. Orzeszkowa: *Nad Niemnem* (fragmenty, np. *Żniwa*, *Legenda o Janie i Cecylii*, *Mogila*)

M. Dąbrowska: *Noce i dni* (fragment)

T. Kotarbiński: *Traktat o dobrej robocie* (fragmenty, np. *Bądź sobą*, *O dobrej robocie*)

4. Pisarze Młodej Polski wobec problemów społecznych i osobistych

J. Kasprówic: *Pamiętam te piaski nad wodą*

S. Wyspiański: *Wesele* (fragment)

W. S. Reymont: *Chłopi* (fragmenty, np. *Kopanie ziemniaków*, *Darcie pierza*, *Boże Narodzenie*, *Prześlizgowa wieczornica*, *Wielkanoc*)

S. Żeromski: *Ludzie bezdomni*

G. Zapolska: *Moralność pani Dulskiej*

B. Leśmian: *Szewczyk*

II. Sztuka cenniejsza niż złoto (teksty do wyboru)

M. Masłowski: *Piotr Michałowski* (fragment)

J. Bogacki: *Matejko* (fragment)

T. Makowiecki: *Poeta i malarz* (o S. Wyspiańskim – fragment)

Lektura uzupełniająca (2–3 utwory)

A. Fredro: *Śluby panieńskie*

J. Hasek: *Przygody dobrego wojaka Szwejka*

J. Iwaszkiewicz: wybór opowiadań, np. *Biłok*

M. Lermontow: *Bohater naszych czasów*

B. Prus: wybór opowiadań

J. Steinbeck: *Perta* lub *Kasztanek*

Zagadnienia życia kulturalnego

Interpretacja wybranych dzieł sztuki jako wyrazu spraw ludzkich (z zastosowaniem odpowiednich ćwiczeń w mówieniu i pisaniu); przygotowanie do odbioru dzieł teatralnych, filmowych i plastycznych:

– sztuka jako sposób wypowiedzania się artystów w dziedzinie literatury, teatru, muzyki, filmu i plastyki oraz jako wyraz spraw człowieka i społeczeństwa;

– miejsce kultury w życiu narodu (w powiązaniu z omawianymi dziełami literackimi);

– teatr i jego rodowód (na przykładzie oglądanych spektakli teatralnych i telewizyjnych); teatr dramatyczny a inne rodzaje sztuk scenicznych (opera, operetka, kabaret itp); teatr telewizyj;

– film fabularny i film dokumentalny; gatunki filmu fabularnego (w związku z oglądanymi dziełami);

– główne problemy adaptacji filmowej; wierność wobec fabuły i idei dzieła;

– bohater filmowy a literacki.

Zakres i sposób opracowania lektury

1. Czytanie i wygłaszanie utworów (jak w kl. I)

2. Omawianie lektury

Swobodne wypowiedzi uczniów o lekturze. Rozwijanie w formie pogadanek i dyskusji problematyki związanej z omawianymi utworami.

Pojęcie ojczyzny. Postawy patriotyczne. Wspólnota narodowa: etniczna, historyczna, kulturalna. Pieśni i hymny narodowe i ich rola w życiu narodu.

Związek problematyki społecznej z życiem narodu. Motywacja czynów bohaterów. Sposoby charakteryzowania postaci i zbiorowisk ludzkich w dziele literackim. Kategoria tragizmu i bohatera romantycznego na przykładzie Konrada Wallenroda.

Sylwetki romantyków polskich – Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego. Indywidualizm Juliusza Słowackiego. Idee romantyzmu i ich żywotność w tradycji literackiej.

Praca jako źródło wartości. Poczucie obowiązku jako fundament etyki społecznej i narodowej. Praca w tradycji narodowej. Praca organiczna i praca u podstaw. Kult pracy w literaturze pozytywizmu.

Sylwetki pisarzy epoki pozytywizmu: Bolesława Prusa i Elizy Orzeszkowej. Ideały pisarzy pozytywistycznych. Nowy program wychowania społeczeństwa.

Człowiek i wspólnota. Związki rodzinne jako podstawowa więź społeczna. Normy moralne w życiu jednostki i społeczeństwa. Wartości i ideały nadrzędne w życiu społecznym. Spór o wartości.

Jednostka a społeczeństwo. Powinności obywatelskie i dążenia jednostki. Prywata, egoizm a poczucie obowiązku społecznego. Szczęście osobiste a służba społeczna.

Idee narodowe i społeczne oraz sposoby ich funkcjonowania w utworach literackich i publicystyce w okresie Młodej Polski.

PODSTAWY SAMOKSZTAŁCENIA

(w ścisłej korelacji z programem „Przysposobienia czytelniczego i informacyjnego“)

1. Drogi i możliwości samokształcenia.
2. Doskonalenie warsztatu samokształceniowego. Rozwijanie zdolności samodzielnego myślenia.
3. Metodyka utrwalania i sprawdzania zdobytej wiedzy.

Indywidualna praca samokształceniowa i umiejętność współpracy w zakresie pracy samokształceniowej np. w formie wymiany doświadczeń i informacji, wykorzystywania zdobytej wiedzy w toku dyskusji i w wypowiedziach pisemnych.

Podstawowe zasady jasnego, konsekwentnego, ścisłego i uporządkowanego myślenia oraz wyrażania myśli w mowie i w piśmie. Umiejętność definiowania pojęć i uściślenia zdobytych wiadomości.

Zagadnienia poprawnego wnioskowania i umiejętność rozpoznawania błędów w przekazywaniu myśli. Wnioskowanie dedukcyjne. Zasada dostatecznej racji i zasada obiektywizmu. Rozpoznawanie ważniejszych błędów logicznych we własnym i cudzym myśleniu; przykłady błędnego wnioskowania.

Charakter i specyfika pracy umysłowej w naukach ścisłych i humanistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem warsztatu polonistycznego i problematyki kształcenia kulturalnego. Wyrabianie właściwej postawy czytelniczej i sprawdzanie trafności rozumienia czytanej lektury. Umiejętność wyszukiwania idei i myśli przewodnich. Zestawianie odmiennych sądów i krytyczne ocenianie opinii różnych autorów.

Sprawdzanie faktów oraz zdobytych informacji w różnych źródłach; odwoływanie się do własnego doświadczenia.

UMIEJĘTNOŚCI

I. W zakresie kształcenia językowego

A. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu

Wszystkie hasła zawarte w tym dziale, dotyczące ćwiczeń słownikowych i frazeologicznych oraz form wypowiedzi, stylu i kompozycji wypowiedzi, są wyliczeniem umiejętności, które należy kształcić w klasie II.

B. Nauka o języku

1. Znajomość pojęć

Treść i zakres znaczeniowy wyrazu. Właściwe i przenośne znaczenia wyrazu. Wyrazy wieloznaczne i bliskoznaczne.

2. Rozpoznawanie i analiza zjawisk językowych; praktyczne umiejętności związane z nauką o języku.

Definiowanie wyrazów, określanie ich treści i zakresu; określanie na podstawie kontekstu znaczenia wyrazów wieloznacznych. Zestawianie wyrazów bliskoznacznych i określanie ich odcieni znaczeniowych, stylistycznych oraz zakresu użycia.

Rozróżnianie wyrazów z zakresu słownictwa ogólnego i specjalnego.

Posługiwanie się słownikiem języka polskiego, wyrazów obcych i wyrazów bliskoznacznych.

Rozpoznawanie typów związków frazeologicznych ze względu na ich strukturę i stopień scalenia znaczeniowego członów. Ocena poprawnościowa związków frazeologicznych.

Posługiwanie się słownikiem frazeologicznym.

II. W zakresie kształcenia literackiego i kulturalnego

Wykazanie związku problematyki omawianych utworów z życiem jednostki oraz dziejami narodu i społeczeństwa.

Wykazanie motywacji czynów bohaterów, przedstawienia ich charakterystyki oraz charakterystyki środowisk.

Przedstawienie cech osobowości bohatera pozytywistycznego i uzasadnienia roli kultu pracy w twórczości pisarzy epoki pozytywizmu.

Uzasadnienie wartości i godności pracy na przykładzie omawianych utworów.

Posługiwanie się programem teatralnym, książkami oraz informacjami prasowymi na temat teatru i filmu.

Krytyczny odbiór dzieł sztuki teatralnej, filmowej oraz sztuk plastycznych.

Opanowanie pamięciowe 2–4 utworów objętych programem nauczania.

KLASA III

KSZTAŁCENIE JĘZYKOWE

A. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu

1. Formy wypowiedzi

Ćwiczenia w posługiwaniu się poznanymi w kl. I i II formami wypowiedzi, a ponadto:

- opis procesu produkcyjnego (np. powstawania wyrobu);
- charakterystyka porównawcza postaci i grup (środowisk).

Pisma użytkowe: podanie, życiorys, przemówienie okolicznościowe, protokół zebrania, protokół zdawczo-odbiorczy; wypełnianie ankiet i formularzy.

2. Ćwiczenia słownikowe i frazeologiczne

Stałe bogacenie biernego i czynnego słownictwa ucznia w związku z prowadzonymi ćwiczeniami językowymi i analizą tekstów.

Stosowanie słownictwa uzewnętrzniającego osobisty stosunek do wyrażanych treści.

Stałe prowadzenie ćwiczeń z zakresu ortofonii, ortografii i interpunkcji.

3. Ćwiczenia kompozycyjne

Samodzielne sporządzanie planów do wypowiedzi ustnych i pisemnych.

Ćwiczenia redakcyjne jak w klasach I i II.

Selekcja i ustalanie hierarchii ważności elementów treści wypowiedzi, jej układ.

B. Nauka o języku

1. Komunikacja językowa

Pojęcie aktu mowy. Elementy aktu mowy: nadawca, odbiorca, język, komunikat. Język – słownictwo i gramatyka. Tekst językowy jako wytwór aktu mowy.

Funkcje tekstów językowych: komunikatywna, poznawcza, ekspresywna i impresywna. Typy tekstów, w których dominują poszczególne funkcje.

2. Zróżnicowanie języka polskiego

Język ogólnopolski – odmiana mówiona i pisana. Cechy różniące te odmiany. Język ogólnopolski a dialekty terytorialne. Rola języka ogólnopolskiego w integrowaniu narodu.

Najważniejsze dialekty terytorialne języka polskiego.

Gwary wiejskie i miejskie.

Gwary środowiskowe, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska ucznia i profilu zawodowego szkoły. Cechy charakterystyczne tych gwar: odrębności słownikowe i frazeologiczne w stosunku do języka ogólnego.

Zróżnicowanie stylistyczne języka. Rodzaje stylów: naukowy, urzędowy, publicystyczny, artystyczny, potoczny.

Charakterystyczne cechy różnych stylów.

C. Ćwiczenia wdrażające i sprawdzające (jak w kl. I)

KSZTAŁCENIE LITERACKIE I KULTURALNE

Lektura podstawowa

I. W poszukiwaniu wartości

1. W odzyskanej Polsce

W. Broniewski: wybór wierszy, np. *Łódź, Księżyc ulicy Pawiej, Zagłębie Dąbrowskie, Ulica Miła*

K. I. Gałczyński: wybór wierszy, np. *O naszym gospodarstwie*

Z. Nałkowska: *Granica* (fragmenty)

E. Słoński: *Ta, co nie zginęła*

S. Żeromski: *Przedwiośnie* (fragmenty, np. *W Baku, Szklane domy*, *Zebranie komunistów, Manifestacja*)

2. Człowiek wobec wojny

K. K. Baczyński: wybór wierszy, np. *Wyroki, Żyjemy na dnie ciała*

M. Białoszewski: *Pamiętnik z powstania warszawskiego* (fragment)

T. Borowski: *Pożegnanie z Marią* (wybór)

W. Broniewski: *Via Dolorosa, Co mi tam troski*

Z. Nałkowska: *Medaliony*

T. Różewicz: wybór wierszy, np. *Ocalony, Chaskiel*
A. Słonimski: wybór wierszy, np. *Alarm, Warszawa*
M. Wańkowicz: *Od Stołpców po Kair* (fragment, np. *Turyści generała Sikorskiego*)

3. Z problemów współczesności

J. Andrzejewski: *Popiół i diament*
Cz. Miłosz: wybór wierszy, np. *Wstęp, Zakłęcie, Odbicia*
T. Różewicz: *Dytyramb na cześć teściowej*
J. Szaniawski: *Dwa teatry* (fragmenty: *Matka, Powódź, Zegarek* – (do wyboru))

II. Sztuka cenniejsza niż złoto (teksty do wyboru)

J. Cybis: *Dzienniki* (fragment)
E. Geppert: *Przeszłość daleka i bliska* (fragment)
W. Nowotny: *Szkła artystyczne*
J. Witz: *Pablo Picasso*
K. T. Toeplitz: *Sekrety filmu*

Lektura uzupełniająca (2–3 utwory)

Antologia reportażu (wybór)
R. Bratny: *Kolumbowie, rocznik 20*
J. Conrad: *Tajfun*
E. Hemingway: *Stary człowiek i morze*
K. Pruszyński: wybór opowiadań
M. Wańkowicz: *Szkice spod Monte Cassino*
Współczesne opowiadania radzieckie (wybór)

Zagadnienia życia kulturalnego:

Ukazywanie zjawisk kultury jako czynnika rozwoju jednostki i społeczeństwa (z zastosowaniem odpowiednich ćwiczeń w mówieniu i pisanii) oraz rozbudzanie indywidualnych zainteresowań artystycznych):

- różne rozumienie pojęcia kultura (kultura artystyczna, moralna, społeczna, umysłowa, kultura pracy i stosunków międzyludzkich);
- rola sztuki jako jednego ze sposobów porozumiewania się ludzi;
- funkcje przekazników kultury we współczesnym świecie (poszerzenie wiadomości z kl. I);

- gatunki dziennikarskie w prasie, radiu i telewizji – reportaż, recenzja, felieton itp. – omawianie na wybranych przykładach i próby samodzielnego wypowiedziania się (np. sprawozdanie, recenzja);
- różnorodne środki wyrazu artystycznego we współczesnym filmie i teatrze (na przykładzie oglądanych filmów lub spektakli teatralnych) oraz próby własnej inscenizacji wybranego utworu;
- sztuka i rzemiosło artystyczne jako wykorzystanie w sposób twórczy własnych uzdolnień; nieprofesjonalna działalność artystyczna jako ekspresja i tworzenie (próba odniesienia tych spraw do indywidualnych zainteresowań młodzieży).

Zakres i sposób opracowania lektury

1. Czytanie i wygłaszanie wierszy i fragmentów prozy oraz próba własnych interpretacji utworów.

2. Omawianie lektury

Rozwijanie w formie pogadank i dyskusji problematyki związanej z omawianymi utworami.

Swobodne wypowiedzi uczniów na temat lektury.

Literatura jako świadectwo swego czasu. Człowiek i naród w dziejach kultury.

Rola poezji w okresie zagrożenia bytu narodowego. Człowiek a historia. Pokolenia wojny i okupacji; różne postawy i wybory: bohaterowie i zwykli ludzie. Wpływ przeżyć wojennych na psychikę. Doświadczenia zbiorowe i ich indywidualny wyraz w literaturze. Zbiorowe formy protestu przeciwko wojnie.

Problematyka wyborów moralnych. Różne wymiary egzystencji ludzkiej: praca, nauka, twórczość. Etyka, ideologia. Miłość i uczucia rodzinne, przyjaźń, braterstwo i koleżeństwo. Próba określenia własnego miejsca w społeczeństwie. Normy etyczne a środowisko pracy.

Z problemów współczesności. Nauka w służbie człowieka. Zagrożenia cywilizacyjne. Ochrona środowiska jako szansa przetrwania ludzkości.

Harmonia i dysonans w literaturze. Ład moralny w życiu i literaturze. Funkcja piękna w literaturze i sztuce. Sztuka jako wyraz ideologii.

Wieloznaczność i wielogłosowość literatury: głos autora i głosy postaci. Idee narodowe, społeczne i polityczne, filozoficzne i moralne w publicystyce i w utworach literackich.

Różne funkcje literatury: poznawcza, wychowawcza, estetyczna.

PODSTAWY SAMOKSZTAŁCENIA

(w ścisłej korelacji z programem „Przysposobienia czytelniczego i informacyjnego“)

1. Wdrażanie do systematycznej pracy umysłowej i rozwijanie zainteresowań poznawczych.

2. Poglębianie kultury estetycznej poprzez pracę samokształceniową.

3. Źródła samokształcenia w pracy pozalekcyjnej i pozaszkolnej.

Podstawowe zasady efektywności pracy umysłowej. Krytyczne i selektywne korzystanie z podręczników, książek, czasopism i wydawnictw z zakresu literatury, sztuk plastycznych i innych dziedzin sztuki.

Posługiwanie się popularnymi wydawnictwami informacyjnymi (np. przewodnikami, katalogami) oraz różnego rodzaju poradnikami specjalistycznymi, leksykonami i encyklopediami. Korzystanie z literatury popularnonaukowej, reportaży i sprawozdań na temat zdobyczy nauki i techniki oraz artykułów ze specjalistycznych pism zawodowych. Gromadzenie wycinków z czasopism.

Kształtowanie postaw estetycznych i postaw krytycznych wobec różnych dziedzin sztuki i współczesnych zjawisk artystycznych. Rozwijanie indywidualnych zdolności twórczych uczniów.

Poglębianie kultury estetycznej jako kierunek pracy samokształceniowej i pracy nad sobą. Rozwijanie wrażliwości estetycznej i kształcenie umiejętności przyswajania wartości estetycznych, kontemplacji przyrody oraz otaczającego świata; umiejętność wyboru dzieł sztuki oddziałujących pozytywnie i integrująco na osobowość odbiorcy; traktowanie sztuki jako czynnika terapeutycznego, źródła równowagi psychicznej oraz odpoczynku i rozrywki.

Kształtowanie światopoglądu poprzez poznawczy odbiór i wartościowanie dzieł literackich.

Teatr, film, radio i TV w pracy samokształceniowej; rola tych form przekazu w procesie uczenia się i kształtowania postaw moralnych i społecznych oraz poglądu na świat.

UMIEJĘTNOŚCI

I. W zakresie kształcenia językowego

A. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu.

Wszystkie hasła zawarte w tym dziale, dotyczące ćwiczeń słownikowych i frazeologicznych oraz form wypowiedzi, stylu i kompozycji wypowiedzi, są wykazem umiejętności, które należy ćwiczyć w klasie III.

B. Nauka o języku.

1. Znajomość pojęć

Komunikacja językowa. Akt mowy i jego elementy. Teksty i ich funkcje. Język ogólnopolski, język mówiony i pisany, język potoczny, dialekt terytorialny, gwara środowiskowa i zawodowa.

Rodzaje stylów.

2. Rozpoznawanie i analiza zjawisk językowych; praktyczne umiejętności związane z nauką o języku

Rozpoznawanie dominujących funkcji w różnych typach tekstów. Rozpoznawanie charakterystycznych cech języka ogólnopolskiego w odmianie mówionej i pisanej (standardowej i potocznej).

Rozpoznawanie na podstawie tekstów cech gwar terytorialnych, środowiskowych i zawodowych.

Rozpoznawanie cech stylów funkcjonalnych: naukowego, urzędowego, publicystycznego, retorycznego, artystycznego.

II. W zakresie kształcenia literackiego i kulturalnego

Przedstawianie problematyki omawianych utworów i ich wartości ideowo-artystycznych.

Przedstawianie idei narodowych, społecznych i filozoficzno-moralnych w omawianych utworach.

Rozumienie wartości życia, heroizmu i poświęcenia u bohaterów lat wojny i okupacji.

Wykazywanie słuszności bądź względności wyborów moralnych bohaterów omawianych utworów, ich wartościowanie z perspektywy historycznej i ideowej.

Wypowiadanie się na temat powinności moralnych człowieka oraz rozumienia takich pojęć, jak miłość, przyjaźń, bohaterstwo i koleżeństwo.

Samodzielny wybór oraz krytyczna ocena filmów, audycji radiowych i programów telewizyjnych.

UWAGI O REALIZACJI PROGRAMU

Konstrukcja programu

Program nauczania języka polskiego w zasadniczej szkole zawodowej składa się z trzech części: „Celów kształcenia i wychowania“, „Treści kształcenia i wychowania“ oraz „Uwag o realizacji programu“.

Część I – „Cele kształcenia i wychowania“ określają miejsce przedmiotu w systemie edukacji szkolnej oraz formułują zadania dydaktyczno–wychowawcze w procesie nauczania języka polskiego w zasadniczej szkole zawodowej.

Część II – „Treści kształcenia i wychowania“ wyznaczają zakres nauczania języka polskiego z wyodrębnieniem „Kształcenia literackiego i kulturalnego“, „Kształcenia językowego“ oraz „Podstaw samokształcenia“. W tej części dokumentu programowego ujęto zalecenia dotyczące zakresu i sposobu opracowania lektury i kierunków interpretacji utworów oraz hasła tematyczne określające szczegółowe cele i treści kształcenia językowego, literackiego i kulturalnego oraz podstaw samokształcenia.

Wyszczególniono również ważniejsze pojęcia i wymagania w zakresie wiedzy i umiejętności, jakie uczeń powinien opanować w toku trzyletniej nauki w zasadniczej szkole zawodowej.

Część III – „Uwagi o realizacji programu“ zawiera ogólną informację na temat konstrukcji, struktury i zawartości programu, układu i doboru treści programowych w kl. I–III oraz metod i środków dydaktycznych; podano także orientacyjny przydział godzin.

Zadania dydaktyczno–wychowawcze

Język polski, jako podstawowe ogniwo kształcenia ogólnego w zasadniczej szkole zawodowej, odgrywa doniosłą rolę w poszerzaniu horyzontów poznawczych uczniów oraz kształtowaniu ich postaw moralnych i społecznych.

Poznanie w toku nauczania literatury najwybitniejszych dzieł kultury narodowej prowadzić powinno do umiłowania języka, doskonalenia umiejętności językowych, świadomego uczestnictwa w kulturze.

W treściach kształcenia uwzględniono utwory, które umożliwią przeżycie estetyczne, zrozumienie dzieła i wielorakich funkcji literatury, wprowadzą uczniów w problematykę wartości i norm moralnych oraz pomogą zrozumieć procesy społeczne odzwierciedlone w literaturze.

Uwzględnienie wychowawczej i estetycznej funkcji literatury powinno przyczynić się do zbudowania trwałego systemu wartości oraz prawidłowego ukształtowania osobowości uczniów i ich postaw ideowych.

Przyjmując, że szkolnictwo zawodowe stanowi najbardziej powszechny kierunek edukacji narodowej, należy dążyć do zapewnienia przyszłym robotnikom możliwości dalszego wszechstronnego rozwoju. W programie wiele uwagi poświęcono pracy samokształceniowej i rozwijaniu zainteresowań poznawczych uczniów, co stanowi podstawowy warunek ich aktywności zawodowej i społecznej w przyszłości.

Dobór treści kształcenia

Najistotniejszym elementem nauczania języka polskiego w zasadniczej szkole zawodowej jest kształcenie umiejętności językowych przez ćwiczenia w mówieniu i pisaniu, skorelowane w sposób ścisły z kształceniem literackim, kształceniem kulturalnym i nauką o języku oraz kształtowanie postaw moralno–społecznych uczniów.

W programie uwypuklona została szczególna rola literatury narodowej w tworzeniu ideałów, rozbudzaniu uczuć patriotycznych, a także formowaniu postaw moralnych społeczeństwa. Odpowiedni dobór utworów dostarczających wzorców ideowych i etycznych winien uświadomić uczniom obecność w literaturze narodowej wartości uniwersalnych oraz ciągłość postępowej tradycji literackiej i kulturowej.

Wychowanie przez sztukę, ukierunkowanie pracy samokształceniowej na pogłębianie kultury estetycznej uczniów, uwzględnienie w treściach nauczania języka polskiego podstawowych wiadomości o sztuce, zwłaszcza rodzimej, a także o najważniejszych zjawiskach i wydarzeniach artystycznych, a przede wszystkim rozwijanie inteligencji twórczej i uzdolnień artystycznych winny przyczynić się do włączenia młodego pokolenia w nurt kultury współczesnej.

Układ treści kształcenia

W układzie treści kształcenia przyjęto zasadę wyodrębniania następujących działów:

- kształcenie językowe,
- kształcenie literackie i kulturalne,
- podstawy samokształcenia.

Na treści kształcenia językowego składają się „Nauka o języku“ i „Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu“. W programie nauczania nie wprowadzono systematycznego kursu gramatyki opisowej, ograniczając się do elementów wiedzy o składni i słownictwie, zasadach funkcjonowania języka polskiego oraz normach poprawności językowej. Przyjęta koncepcja kształcenia językowego zakłada natomiast organiczny związek elementów nauki o języku z zagadnieniami ortografii i interpunkcji, zespolenie tych elementów z kształceniem różnorodnych umiejętności, zarówno w zakresie poprawnej wymowy, jak i pisowni.

W „Ćwiczeniach w mówieniu i pisaniu“ – stanowiących podstawowy środek doskonalenia sprawności językowej uczniów – uwzględniono najbardziej typowe formy wypowiedzi, ćwiczenia słownikowe i frazeologiczne oraz kompozycyjne, zmierzające do poprawnego, logicznego, ścisłego formułowania myśli i wyrażania uczuć. Podstawę do tego typu ćwiczeń stanowić winna nie tylko literatura piękna, ale również – obok tekstów literackich – inne źródła, umożliwiające poszerzenie zasobu słownictwa i frazeologii.

„Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu“ powinny prowadzić do wykształcenia umiejętności samodzielnego myślenia, formułowania własnych sądów, a także rozwijać inteligencję uczniów. Przy planowaniu zakresu ćwiczeń językowych uwzględniono różnorodne formy wypowiedzi ustnych i pisemnych, znane już ze szkoły podstawowej, kładąc nacisk na te spośród nich, które nie zostały należycie opanowane, a będą szczególnie przydatne w toku lekcyjnym i w pracy samokształceniowej uczniów.

W ćwiczeniach słownikowych i frazeologicznych uwzględniono stałe prowadzenie zajęć z zakresu ortofonii, ortografii i interpunkcji oraz systematyczne ćwiczenia ze słownikiem ortograficznym.

„Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu“ spełniają zatem funkcję integrującą treści kształcenia polonistycznego.

Na treści kształcenia literackiego i kulturalnego składa się względnie usystematyzowany kurs wiedzy o literaturze realizowany poprzez najwybitniejsze utwory reprezentatywnych przedstawicieli poszczególnych epok. Materiał nauczania ujęto w hasła tematyczne – według porządku chronologicznego – wyznaczające podstawowy zakres wiadomości o literaturze ojczystej, rozwoju języka oraz tradycji kulturowej.

Program kształcenia literackiego i kulturalnego zawiera „Lekturę podstawową“ (głównie wybór utworów z literatury polskiej) oraz „Lekturę uzupełniającą“, wzbogaconą o dzieła literatury światowej, a także zeszyt pozycji umożliwiających poszerzenie treści nauczania o „Zagadnienia życia kulturalnego“.

Wiedzę ogólną uczniów dopełnią podstawowe wiadomości z zakresu architektury, malarstwa, rzeźby oraz sztuki teatralnej i filmowej.

Wyodrębniony w programie dział „Podstawy samokształcenia“ zawiera treści, których realizacja powinna doprowadzić do wyrobienia określonych predyspozycji psychicznych i praktycznych umiejętności uczniów, związanych z organizacją pracy samokształceniowej i własnego warsztatu pracy umysłowej. Z tych względów w treściach kształcenia tego działu przedstawiono ogólną problematykę i zadania szczegółowe dla nauczyciela oraz określono tematy wprowadzające uczniów w techniki uczenia się, utrwalania i pogłębiania wiadomości zdobytych w toku dalszej pracy samokształceniowej, obejmującej różne dziedziny wiedzy i indywidualne zainteresowania uczniów.

Metody i środki dydaktyczne

Zgodnie z przyjętą koncepcją nauczania języka ojczystego i literatury w zasadniczej szkole zawodowej proces kształcenia polonistycznego powinien przebiegać na różnych poziomach, w zależności od możliwości percepcyjnych uczniów i profilu szkoły. Uwzględniając wielorakie trudności w pracy polonisty, przyjęto w zasadniczej szkole zawodowej otwartą koncepcję nauczania języka polskiego oraz zasadę różnicowania wymaganych umiejętności. W związku z tym „Uwagi o realizacji programu“ sprowadzają się głównie do ramowych zaleceń, a inwencję w formułowaniu szczegółowych zadań dydaktyczno-wychowawczych oraz dobór najważniejszych treści i metod kształcenia, w zależności od rzeczywistej sytuacji dydaktycznej, pozostawiono nauczycielowi. W programie określono jedynie najważniejsze tendencje i kierunki oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych polonisty, wyznaczono zakres pracy samokształceniowej uczniów oraz sposób opracowania lektury i interpretacji wybranych zagadnień literackich i kulturalnych. Wyszczególniono również podstawowe wiadomości i umiejętności, jakie uczeń powinien opanować w toku nauki szkolnej.

U podstaw proponowanej koncepcji nauczania języka polskiego w zasadniczej szkole zawodowej leżała teoria nauczania wychowującego, wdrażającego do pracy samokształceniowej, ukierunkowanego na wyrabianie szeroko pojętych umiejętności, rozwijanie osobowości i kształtowanie postaw moralnych i społecznych uczniów.

Nauczanie języka polskiego powinno być oparte na metodzie poszukującej, polegającej na obserwacji zjawisk językowych, samodzielnej ich analizie, klasyfikacji poznawanych faktów oraz wykrywaniu analogii i zależności między poszczególnymi zjawiskami językowymi. Przy wprowadzaniu nowego materiału możliwe jest także stosowanie metod podających oraz posługiwanie się trafnie dobranymi przykładami. Celem również jest wprowadzenie zarówno indukcyjnego, jak i dedukcyjnego toku rozumowania.

Wdrażanie do samodzielnego myślenia wymaga systematyczności w prowadzeniu ćwiczeń wyrabiających umiejętności poprawnego wnioskowania i logicznego myślenia, jako podstawowych warunków sprawnego działania praktycznego.

W szkole zawodowej pożądane jest również ukazywanie różnicy między słownictwem ogólnym a specjalnym, prowadzenie ćwiczeń słownikowych, uwzględniających fachową terminologię oraz zasady poprawnego formułowania i rozumienia wydawanych poleceń, a także najsukuczniejsze formy przekazywania informacji w określonej sytuacji zawodowej i w środowisku pracy.

Należy także często stosować metody wzbogacające czynne słownictwo uczniów w ramach kształcenia literackiego i kulturalnego. Celem ćwiczeń słownikowych i frazeologicznych jest bowiem między innymi poszerzenie biernego zasobu leksykalnego, rozwijanie wrażliwości na piękno języka ojczystego oraz pogłębianie ogólnej wiedzy uczniów. Punktem wyjścia do tych ćwiczeń powinna być określona sytuacja dydaktyczna, poziom sprawności językowej uczniów oraz ich umiejętności w zakresie posługiwania się określonymi w programie formami wypowiedzi.

Niezbędne jest także wprowadzanie do ćwiczeń w mówieniu i pisaniu tematów z życia codziennego, angażujących uczniów emocjonalnie i pobudzających ich do wypowiadania się, zwłaszcza tematów związanych ze środowiskiem domowym, szkolnym i zawodowym, a także uwzględnienie zagadnień poszerzających wiedzę o problemach świata współczesnego i o aktualnych wydarzeniach kulturalnych.

Uwzględniając charakter szkolnictwa zawodowego, liczbę godzin przeznaczonych na realizację przedmiotu oraz określony próg percepcji uczniów, ograniczono znacznie zestaw pojęć historyczno- i teoretycznoliterackich wyłącznie do najważniejszych i niezbędnych przy analizie dzieła literackiego. Ze względu na rzeczywistą sytuację dydaktyczną nauczyciel języka polskiego powinien natomiast, zwłaszcza w początkowym okresie nauki, zmierzać do eliminowania zaniedbań wychowawczych, wyrównywania poziomu nauczania, a przede wszystkim podejmować działania prowadzące do prawidłowego kojarzenia faktów literackich i historycznych, a także rozwijania aktywności poznawczej uczniów. Z tych względów należy dążyć do ćwiczenia ogólnych i specjalnych operacji umysłowych, uczyć samodzielności myślenia. Szczególną funkcję spełniać tu mogą zarówno metody podające, zmierzające do poszerzenia wiedzy ogólnej, jak też eksponujące, pobudzające do przeżywania wartości, rozumienia i samodzielnego wartościowania utworów literackich i dzieł sztuki. Stosując metody podające, nie należy początkowo zakładać umiejętności reprodukcji wiedzy, ale uczyć przede wszystkim myślenia problemowego. Dobór i zakres treści nauczania powinien być zindywidualizowany zależnie od przeciętnego poziomu klasy oraz sprawności językowej i intelektualnej uczniów.

Dostrzeżenie ścisłej współzależności wszystkich elementów kształcenia polonistycznego oraz konieczności ich łączenia w toku lekcyjnym umożliwi prawidłową realizację treści nauczania poszczególnych działów, ich wzajemną korelację i osiągnięcie założonych celów kształcenia i wychowania.

„Zagadnienia życia kulturalnego“, uwzględniające elementy kultury estetycznej, będące czynnikiem integrującym osobowość i rozwijającym aktywność poznawczą uczniów, powinny być traktowane jako nierozłączna część programu wychowania przez sztukę, rozwijania wrażliwości estetycznej, a także wiązać się z określonymi zabiegami samokształceniowymi w celu pogłębiania wiedzy o sztuce. Z tych względów niezmiernie istotny będzie częsty i bezpośredni kontakt z dziełem sztuki, zabytkami architektury oraz czynne uczestnictwo w życiu kulturalnym.

Idei wychowania estetycznego powinny służyć zalecenia programowe zawarte w propozycjach problemowych „Zagadnień życia kulturalnego“, które zgodnie z zasadą indywidualizacji nauczania nie określają szczegółowo metod realizacji, pozostawiając nauczycielowi swobodę w prowadzeniu zajęć, kształtowaniu osobistych zainteresowań uczniów

i pobudzaniu refleksji nad własnymi przeżyciami estetycznymi i doświadczeniem odbiorców sztuki.

Ważnymi czynnikami warunkującymi właściwą organizację procesu nauczania są środki dydaktyczne. Do środków niezbędnych w edukacji polonistycznej należą: słowniki, encyklopedie, podręczniki, komplety lektur, tablice gramatyczne i ortograficzne, nagrania na taśmie magnetofonowej i na płytach, filmy dydaktyczne, przeźrocza o tematyce związanej z programem nauczania. Środki te można wyzyskiwać do stwarzania określonych sytuacji problemowych, do rozwiązywania problemów lub do utrwalania uprzednio opracowywanych zagadnień programowych.

Cenną pomoc dydaktyczną na lekcji języka polskiego stanowić powinny środki i metody audiowizualne, szczególnie użyteczne zwłaszcza przy realizacji programu kształcenia kulturalnego, ze względu na swoistą funkcję wychowawczą sztuki, ekspresję języka filmu i teatru, a także szczególną rolę przeżycia estetycznego w rozwoju emocjonalnym oraz kształtowaniu osobowości i wrażliwości estetycznej uczniów.

ORIENTACYJNY PRZYDZIAŁ GODZIN

Klasa I – 3 godziny

1. Lektura wraz z ćwiczeniami w mówieniu i pisaniu	
– Lektura podstawowa	46
– Lektura uzupełniająca	10
2. Zagadnienia życia kulturalnego wraz z ćwiczeniami w mówieniu i pisaniu	12
3. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu nie związane z lekturą i zagadnieniami życia kulturalnego	10
4. Nauka o języku	20
5. Ćwiczenia sprawdzające	7
Razem	<hr/> 105

Klasa II – 2 godziny

1. Lektura wraz z ćwiczeniami w mówieniu i pisaniu	
– Lektura podstawowa	31
– Lektura uzupełniająca	8
2. Zagadnienia życia kulturalnego wraz z ćwiczeniami w mówieniu i pisaniu	8
3. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu nie związane z lekturą i zagadnieniami życia kulturalnego	6
4. Nauka o języku	10
5. Ćwiczenia sprawdzające	7
Razem	<hr/> 70

Klasa III – 2 godziny

1. Lektura wraz z ćwiczeniami w mówieniu i pisaniu	
– Lektura podstawowa	29
– Lektura uzupełniająca	8
2. Zagadnienia życia kulturalnego z ćwiczeniami w mówieniu i pisaniu	8

3. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu nie związane z lekturą i zagadnieniami życia kulturalnego	6
4. Nauka o języku	8
5. Ćwiczenia sprawdzające	7
Razem	<hr/> 66

© Copyright by
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1994

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1994

Dodruk wykonano w Zakładach Graficznych „Drogowiec” sp. z o.o.
Kielce, ul. Sienna 2